

INTERVIEW / ROZHOVOR

Rozhovory s prof. Máriou Vágnerovou prof. Milanom Nakonečným

V aktuálním čísle přinášíme výjimečně dva rozhovory s osobnostmi české psychologie – prof. Máriou Vágnerovou a prof. Milanem Nakonečným. V obou případech jsme se ptali rovnaké otázky, přičemž přednost dostala prof. Vágnerová, která odpovídala jako první.

CO VÁS PŘIVEDLO K PSYCHOLOGII?

K psychologii jsem se dostala vlastně náhodou. Po maturitě jsem nastoupila na Střední sociálně právní školu, což bylo tehdy nástavbové studium, dnes by to byla vyšší škola. Nevybrala jsem si ji, spíš to bylo řešení z nouze, protože jsem se nedostala na právnickou fakultu. Tahle škola měla ovšem jednu výhodu a tou byly exkurze do různých zařízení. Jedním z nich byla dětská psychiatrická ambulance, kde jsem poprvé viděla práci klinického psychologa a hned mi bylo jasné, že tohle bude moje volba. Ještě než jsem se přihlásila na studium psychologie, tak jsem chodila na dětskou psychiatrii praktikovat k pro-

fesorovi Matějčkovi (tehdy ještě nebyl profesor), a tam jsem si potvrdila správnost svojí volby. Na obor psychologii jsem se nedostala hned, ale až na druhý pokus, ale po celou dobu jsem věděla, že tohle mě bude bavit. Později mi byly užitečné i poznatky ze sociálně právní oblasti.

1. JAK SE VYVÍJEL VÁŠ ZÁJEM O RŮZNÉ PSYCHOLOGICKÉ DISCIPLINY V PRŮBĚHU ČASU?

Moje současné zaměření je více méně stejné jako na počátku, nejdůležitější je pro mě vývojová psychologie a s ní související zájem o rozvoj a vývojově podmíněné proměny jednotlivých psychických vlastností a funkcí, i celé osobnosti. Vždycky je dobré vědět, jak se určitá

vlastnost či funkce vyvíjí a na čem její vývoj závisí. To je užitečné i pro psychology, kteří se věnují dospělým či seniorům, protože vývojově podmíněné proměny pokračují i v pozdějším věku. Postupně jsem se začala zajímat nejenom o standardní vývoj, ale také o různé nestandardní varianty a jejich příčiny, které mohou být biologické i psychosociální. Vzhledem k tomu, že jsem později vystudoval jednooborovou biologii se zaměřením na genetiku, zajímala mě genetická podmíněnost vývoje lidské psychiky, včetně jejich poruch. Kromě toho jsem se vždycky zabývala i diagnostikou, tj. různými možnostmi jak psychický vývoj hodnotit a jak správně interpretovat výsledky psychologického vyšetření. Nejlépe tak, aby jim rozuměli i lidé z jiných oborů, kteří zprávu o psychologickém vyšetření potřebují, např. učitelé.

V rámci své profesní specializace jsem pracovala s různě postiženými dětmi, zajímal mě jejich psychický i sociální vývoj a další fungování v dospělosti. Jakákoli kategorie postižení, ať už zrakového, sluchového či mentálního, představuje různorodou skupinu z hlediska příčiny i výsledného dopadu na jejich psychiku, což je třeba při práci s nimi brát v úvahu. Je také třeba spolupracovat s odborníky z dalších oblastí, kteří

mohou k řešení takových případů přispět dalšími informacemi

2. MÁTE NĚJAKÉ DOPORUČENÍ PRO PSYCHOLOGY, KTERÍ BY CHTĚLI ZAČÍT KARIÉRU VTÉTO OBLASTI?

Na počátku by si měl každý zájemce o takovou práci promyslet svou volbu, a pokud je to možné, tak navštívit nějaké zařízení, kde psychologové pracují. Ověřit si, zda chce pracovat s dětmi nebo s dospělými, a jaká oblast by mu byla nejbližší. Pro začátek, nejlépe ještě v době studia, je dobré seznámit se s různými možnostmi uplatnění, jichž je v současné době hodně. Zkusit si, jak pracovat s určitým typem lidí, např. s duševně či tělesně nemocnými, nebo se sociálně vyloučenými, nebo zda by mu byla bližší nějaká varianta poradenství, kde jde spíš o nasměrování další cesty lidí, kteří jsou v pásmu normy a řeší jen běžné problémy. Pokud byste se chtěli věnovat psychoterapii, pak je dobré zkusit si nějakou, zpočátku základní formu výcviku, abyste si ověřili, zda je to dobrá volba. Práce psychoterapeuta je dost náročná, vyžaduje vlastní psychickou stabilitu i schopnost vcítit se do problémů jiného člověka a zároveň si od nich udržovat určitý odstup.

V průběhu studia se setkáte s mnoha vyučujícími a s teoretickými i prakticky zaměřenými disciplinami, s nimiž vás seznamují. Pravděpodobně vám budou některé předměty bližší a budou vám vyhovovat víc než jiné, což by rovněž mohlo určovat směr, kterým se vydáte. Dobře uvažte i téma svojí diplomové práce, protože pokud vás bude bavit, tak by mohlo ovlivnit i vaše další směřování. A pokud nebude, tak to nevadí, protože i zjištění, že něco nevyhovuje je důležité. Berte studium jako dobu, kdy se dozvídáte nové věci a podle toho, jak vás zaujmou, si mezi nimi vybíráte. Mám zkušenost, že mnoho studentů neoslovují příliš teoretické předměty, což je vlastně v pořádku, protože psychologickou teorií se bude žít málokdo. Ale na druhé straně je užitečné, když budete vědět, jakým vývojem procházejí různé osobnostní vlastnosti nebo kognitivní funkce, a jakým způsobem se v různém věku projevují. I to, v čem jsou důležité pro běžný život i profesní uplatnění. Psychologie je z valné části aplikovaná disciplína, teoretický základ je k jejímu porozumění užitečný, ale důležité jsou i praktické dovednosti a zkušenosti. Podobně jako v medicíně. Uděláte dobře, když se seznámíte s různými psychologickými metodami, protože se může stát, že je budete potřebovat v budoucím profesním uplatnění.

3. MOMENTÁLNĚ CELOU SPOLEČNOST POZNAMENALA PANDEMICKÁ SITUACE. EVIDUJETE V RÁMCI SOUČASNÉ PANDEMICKÉ SITUACE NĚJAKÉ TRENDY V PSYCHOLOGII?

Pandemie covidu-19 představovala a stále představuje pro většinu lidí značnou zátěž, která funguje jako zdroj frustrace a stresu. Je tomu tak zejména proto, že trvá moc dlouho a značnou část minulých dvou let přinášela značná omezení. Vzhledem k tomu, že šlo o novou situaci, přinášela nejistotu, což bylo důležité zejména pro dospělé, ale byla spojena s redukcí sociálních kontaktů i dalších důležitých podnětů, což bylo důležité také pro děti a seniory. To se projevilo již v průběhu loňského léta viditelným nárůstem počtu dospívajících, kteří trpěli úzkostmi a depresemi, měli sklon k sebepoškozování a suicidální tendence. Uzavření škol a online výuka zhoršila nejenom úroveň znalostí a dovedností školáků a studentů, ale změnila i přístup k výuce, která začala ztrácet smysl. Negativní vliv mělo omezení kontaktů a možnosti společného sportování i dalších společných činností, které jsou pro děti i dospívající důležité. Izolace doma fungovala jako zdroj frustrace.

Domácí izolace a nemožnost účastnit se různých kulturních a vzdělávacích akcí poškodila i seniory. V důsledku toho začali ve zvýšené míře trpět osamělostí a následně i depresí. Kromě toho často ztratili dřívější schopnosti, protože je přestali využívat. V důsledku toho, že přestali vycházet z domova a chodit na procházky, se začali bát a redukovali svoje dřívější aktivity. Pandemická situace měla i negativní dopad v psychické, sociální i ekonomické oblasti. Vedla k nárůstu požadavků na psychology, kteří by lidem mohli pomoci se zvládnáním problémů, které pandemie vyvolala. Na jejím počátku si mnoho lidí nepřipouštělo, že by mohla mít i jiné než zdravotní a ekonomické důsledky, takže se jejím psychickým a sociálním dopadem nezabývali. Postupně se ukázalo, že bude nutné řešit i tyto potíže.

Pokud bychom frustraci spojenou s pandemií covidu-19 převedli na úroveň základních psychických potřeb, šlo by o celou řadu problémů.

- 1) Děleobné nedostatečné uspokojování potřeby stimulace. Množství podnětů se významně snížilo a navíc se zhoršila jejich kvalita. V této době převažovaly negativní podněty nad těmi pozitivními.
- 2) V rámci potřeby učení lidé získali převážně negativní zkušenosti,

i když si z nich někdy mohli vzít i něco užitečného.

3) Ani potřeba citové jistoty a bezpečí nebyla uspokojována v dostatečné míře, protože pandemie lidem narušila navyké stereotypy a přispěla ke zvýšení jejich nejistoty i pocitu ohrožení – ať už zdraví či celkové pohody. Emoční pohodu narušovala i vynucená sociální izolace a nedostatek kontaktů s blízkými lidmi.

4) Potřeba seberealizace byla většinou narušena také, lidé nemohli rozvíjet svoje schopnosti a usilovat o dosažení svých cílů. Často byli rádi, že nepřišli o to, čeho už dosáhli, a co do té doby považovali za samozřejmé.

5) Neuspokojena zůstala také potřeba otevřené budoucnosti a pozitivní naděje. Lidé nevěděli co bude a obávali se, jaké další problémy by im budoucnost mohla přinést. Zátěž představovala i skutečnost, že nebylo jasné, kdy se situace zlepší.

4. JAK MŮŽE PSYCHOLOGIE PŘÍSPĚT KE ZVLÁDNUTÍ AKTUÁLNÍ SITUACE?

Psychologie může přispívat ke zvládnání dopadu pandemie dvěma způsoby. Především je třeba si uvědomit, že takové problémy existují, že nemusí být u lidí různých věkových skupin stejné a že je třeba jim pomoci, aby se s nimi vyrovnali.

V důsledku toho narostl význam psychologie zaměřené na řešení krizových situací a hlavně jejich déledobého dopadu, s nímž se na počátku pandemie nepočítalo. S tím budou muset počítat psychologové pracující s dětmi, např. v pedagogicko-psychologických poradnách nebo na oddělení dětské psychiatrie, ale i v zařízeních pro seniory. Potřeba pomoci a podpory vyžaduje využití různých terapeutických postupů, které by byly primárně zaměřené na kompenzaci prožitých frustrací a stresu a nalezení dostupných možností vyrovnat je něčím pozitivním, co by psychiku takových jedinců pomohlo stabilizovat. Důležité je i to, naučit takové lidi jak se s omezením a nepříjemnými situacemi vyrovnávat v budoucnu a získat potřebnou sebejistotu.

Rovnako prof. Nakonečný reagoval na niekoľko našich otázok nižšie.

1. NÁŠ ČASOPIS ČÍTA MNOHO ŠTUDENTOV A ABSOLVENTOV PSYCHOLÓGIE A V SÚVISLOSTI SO ZAMERANÍM ČASOPISU E-MENTAL BY SME SA VÁS RADI OPÝTALI, ČO PRÁVE VÁS PRIVIEDLO KU PSYCHOLÓGIÍ?

Zajímaly mne vždy lidské povahy, jako student-septimán jsem tu doval

astrologii a sbíral horoskopy charakteristických lidí, později jsem se zabýval také grafologií a posléze jsem objevil Freudovu psychoanalýzu a tím to vlastně začalo a bylo to stále složitější, protože po druhé světové válce odborné literatury bylo málo. Měli jsme k dispozici jen tři učebnice: Jurovského., Kratinovu a Sargenta (překlad z angl. Pak přišel „vítězný únor“ a s dobrou odbornou literaturou byl konec Začátky byly velmi obtížné.

2. RADI BY SME SA OPÝTALI, AKO SA VYVÍJAL VÁS ZÁJEM O RŮZNE PSYCHOLOGICKÉ DISCIPLÍNY V PŘÍBEHU ROKOV?

Na Vysoké škole pedagogické v Praze jsem vystudoval nejprve pedagogiku a psychologii jako učitelské obory. Ale protože jsem byl zaměstnán v psycho-diagnostickém dětském zařízení, vystudoval jsem ještě obor klinické psychologie na Filozofické fakultě UK v Praze. Ale nejvíce mne zajímaly psychologické teorie a směry a filosofická hlediska v psychologii vůbec (později „filosofie mysli“) a tak jsem nejvíce tíhl k psychologii osobnosti a jejím fenomenologickým představitelům Ph. Lerschovi, G.W. Allportovi a umírněnému behavioristovi H. Murphy-mu. Silně na mne působil prof. V. Tardý u něhož jsem dělal jako stu-

dent tzv. pomocnou vědeckou sílu. Nejživotnější, velmi zajímavá a pro život užitečná je ovšem sociální psychologie

3. MÁTE NEJAKÉ ODPORÚČANIA PRE PSYCHOLÓGOV, KTORÍ CHCÚ ZAČAŤ KARIÉRU V OBLASTI PSYCHOLOGIE?

Mám poněkud nekonvenční názory na současné převažující trendy v psychologii, zejména na kognitivistickou psychologii a na nahrazování psychologických výkladů jazykem neurověd. A tak bych prosil současné psychology, aby se zamyslili nad následujícími třemi tezemi: 1. Psychologie studuje fenomény lidské psychiky a může o nich podat smysluplné výpovědi jen jazykem psychologie a nikoli jazykem neurověd. 2. Řídícím činitelem lidského chování jsou city (emoce), motivem akce může být jen „horká informace“ (to je emociogenní podnět i pohnutka). Kognitivní procesy jsou nástroji řešení problémů a formování instrumentálních vzorců chování rozhodují o užívání prostředků k dosahování cílů – avšak cíle jednání určují city (emoce). 3. Empirická psychologie je nutně propojena s filosofií člověka, chceme-li hlouběji poznat lidskou psychiku, musíme vědět více o tom, co člověk je – podle Damasia spočíval

„Descartesův omyl v tom“, že chápal člověka jako rozu movou bytost („cogito ergo sum“), jíž není. Poznávání lidské psychiky, jak ukázal zejména C.G. Jung, přesahuje hranice konvenční vědecké empirie do transcendentna.

4. MOMENTÁLNE CELÚ SPOLOČNOSŤ POZNAČILA PANDEMICKÁ SITUÁCIA. EVIDUJETE V RÁMCI SÚČASNEJ PANDEMICKEJ SITUÁCIE NEJAKÉ TRENDY V PSYCHOLÓGIÍ?

Myslím, že ta covidová pandemie akademické psychologii nic nového nepřinesla, jen potvrdila staré poznatky o šíření poplašných zpráv, „teoriích spiknutí“ a nesmyslných postojů k očkování a primitivní pojetí osobní svobody.

Spracovali:

Peter Kusý & Andrea Zelenková